

PRAKTISCHE LEKTION

Lidhëzat dhe fjalitë e përbëra

Lektionskategorie: Mësimet e gjuhës shqipe

Lidhëzat bashkërenditëse e nënrenditëse dhe ndërtimi i fjalive të përbëra.

Lidhëzat dhe fjalitë e përbëra

Lidhëza është pjesë e pandryshueshme e ligjëratës që bashkon dy fjalë, dy grupe fjalësh ose dy fjali. Kur dy a më shumë fjali të thjeshta bashkohen në një njësi, formohet një **fjali e përbërë**. Lidhëza nuk shton kuptim leksikor: ajo tregon *marrëdhënien logjike* midis dy mendimeve.

Dy tipat e mëdhenj

- **Bashkërenditje** — dy fjali të barasvlershme, asnjëra nuk varet nga tjetra: *Mësoj **dhe** punoj.*
- **Nënrenditje** — një fjali kryesore dhe një e varur që plotëson kuptimin e saj: *Nuk erdha, **sepse** isha i sëmurë.*

Lidhëzat bashkërenditëse

Nënlloji	Lidhëzat	Shembull
Këpujore (shtuese)	dhe, e, edhe, as ... as, si ... ashtu edhe	<i>Mësoj dhe punoj. As nuk erdhi as nuk njoftoi.</i>
Veçuese (zgjedhëse)	ose, apo, a, ose ... ose	<i>Do të vish sot apo nesër?</i>
Kundërshtore	por, mirëpo, ndërsa, kurse, megjithatë, veçse	<i>Doja të vija, por isha i zënë.</i>
Përmbyllëse	pra, prandaj, andaj, si rrjedhojë, kështu që	<i>Ra shi, prandaj mbetëm në shtëpi.</i>

Lidhëzat nënrenditëse

Lloji i fjalisë së varur	Lidhëzat	Shembull
Ftilluese (kryefjalore/kundrinore)	se, që	<i>E di se ke të drejtë.</i>
Shkakore	sepse, ngaqë, meqë, për arsye se, ngase	<i>Nuk erdha, sepse isha i sëmurë.</i>
Kohore	kur, sapo, derisa, ndërsa, para se, pasi, që kur	<i>Sapo mbaroi mësimi, dolëm.</i>
Kushtore	nëse, në qoftë se, po të, sikur, në rast se	<i>Nëse mëson, do të kalosh.</i>
Lejore	megjithëse, ndonëse, edhe pse, sado që	<i>Megjithëse ishte vonë, e mbaroi.</i>
Qëllimore	që, me qëllim që, në mënyrë që	<i>Fola ngadalë, që të më kuptonin.</i>
Rrjedhimore	saqë, aq sa	<i>Ishte aq i lodhur, saqë fjeti menjëherë.</i>

Lloji i fjalisë së varur	Lidhëzat	Shembull
Krahasore	si, siç, sikurse, ashtu si	Punoi ashtu si i thanë.

Presja te fjalia e përbërë

- Presje **para** lidhëzave kundërshtore dhe përmbyllëse: *Doja të vija, por nuk munda.*
- Presje **pas** fjalisë së varur kur ajo qëndron në krye: *Kur mbaroi mësimi, dolëm jashtë.*
- Pa presje** para lidhëzës këputore dhe kur bashkon dy gjymtyrë të njëjta: *Mësoj dhe punoj.*
- Pa presje** para se dhe që ftilluese: *E di se ke të drejtë.*

Nga letërsia shqipe

Te *Fjalët e qiririt*, Naim Frashëri lidh dy veprime të njëkohshme me lidhëzën këputore **e** dhe pastaj shpreh qëllimin me **që**:

«Në mes tuaj kam qëndruar / **e** jam duke përvëlur, / **që** t'u ap pakëzë dritë, / natënë t'ua bënj ditë.»

Vargu i tretë është një **fjali e varur qëllimore**: pyetja «Përse digjet qiriri?» merr përgjigje pikërisht aty. Forma *t'u ap* është lidhëza e vjetër e foljes *jap*, sot *t'u jap*.

Fjalët sinjalizuese

Nëse mendimi i dytë ...	Përdor
shton diçka	dhe, edhe, gjithashtu
kundërshton të parin	por, mirëpo, ndërsa, kurse
jep shkakun	sepse, meqë, ngaqë
jep pasojën	prandaj, pra, kështu që
vendos një kusht	nëse, po të, sikur
pranon një pengesë	megjithëse, ndonëse, edhe pse

Gabimet e zakonshme

Gabim	Saktë	Pse
<i>Megjithëse ishte vonë, por e mbaroi.</i>	Megjithëse ishte vonë, e mbaroi.	nuk përdoren bashkë një lidhëz lejore dhe një kundërshtore
<i>Isha i lodhur, sepse nuk dola.</i>	Isha i lodhur, prandaj nuk dola.	<i>sepse</i> jep shkakun, <i>prandaj</i> jep pasojën
<i>Doja të vija por nuk munda.</i>	Doja të vija, por nuk munda.	presje para <i>por</i>
<i>E di, se ke të drejtë.</i>	E di se ke të drejtë.	pa presje para se ftilluese
<i>Meqenëse që ishte vonë ...</i>	Meqenëse ishte vonë ...	lidhëza nuk dyfishohet

Provo vetë

Plotëso me lidhëzën e duhur:

1. Nuk shkova në punë, ___ isha i sëmurë. (*sepse*)
2. Ra shi gjithë ditën, ___ ndeja në shtëpi. (*prandaj*)
3. ___ të mësosh çdo ditë, do të kalosh provimin. (*Nëse / Po*)
4. ___ ishte i ri, punonte më mirë se të gjithë. (*Megjithëse / Ndonëse*)
5. Do të vish sot ___ nesër? (*apo*)

Burime dhe referenca

- Naim Frashëri, *Fjalët e qiririt*, 1890.
- *Gramatika e gjuhës shqipe I – Morfologjia*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Gramatika e gjuhës shqipe II – Sintaksa*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Drejtshkrimi i gjuhës shqipe*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë, 1973.
- *Fjalori i gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2006.

ENGLISH FOR LIFE